

■ Простая мова

КУКАВАЛА ЗЯЗЮЛЯ...

У краіне-суседцы павышаюць, як быццам, пенсійны ўзрост. Нехта — як некалі ў нас — кажа, што гэта трэба, нехта — сцвярджае, што не... Прычым кожны — сваімі сродкамі. Адзін з мастакоў-гумарыстаў дзвюх бабуль намаляваў: старэнькіх, у крук сагнутых, на кавенькі свае абাপіраюцца — некуды ідуць... Зверху надпіс: «Ведаем, што на працу, але не памятаем куды».

Складанае пытанне. І не толькі для іх.

«БАРТАР»

Вечар. Аўтобус: новы прыпынак — новыя пасажыры. Гэтым разам — малада матулька з дзіцем. Харошанькі хлопчык, гадоў, можа, пяць. Не маленькі, здавалася б, але ж вочкамі шукае, дзе б хутчэй сесці.

— Тут сядзіце, — паволі ўстаючы, прапануе адзін з мужчын і ўжо ў аднас хлопчыка дадае: — Але я не дарма табе месца саступіў, а ў доўг. Давай з табою дамовімся: ты, калі вырасцеш, уступіш мне, добра?

— Добра, — згодна ківае хлопчык і, усеўшыся, хвілін з дзесяць засяроджана маўчыць, час ад часу пазірае на мужчыну.

Падобна, хоча запомніць яго ў твар, каб потым, калі вырасце, не пераблытаць.

УРОК

...Сто разоў казалі малой (ёй 13), што з мабільніка праз навушнікі нельга слухаць музыку (прынамсі, доўга), тлумачылі, што гэта нядобра — найперш для здароўя... Але ж для тэлефона таксама, бо скончыцца зарад...

Дзяўчынка чула і не чула. Ёй даводзілі зноў і зноў, пакуль...

Неяк яна з іншымі дзецьмі на экскурсію паехала. Дарогі туды (і не блізка ж свет — у Полацк), можна сказаць, не заўважыла (бо з раніцы, з музыкай), а вось назад...

Зарад у тэлефоне і сапраўды скончыўся. Дзеці вакол былі незнаёмыя. Папраціць у некага мабільны, каб патэлефанаваць бацькам і сказаць, у колькі прыедзе (тыя абяцалі сустрэць), яна не адважылася. Аўтобус ішоў са спазненнем...

Дамоў у выніку ехала адна, праз увесь горад.

І з прыпынку ішла адна, можна сказаць, па цёмначы...

Можа, празмела, для чаго — найперш — патрэбен тэлефон?

НА ВАКЗАЛЕ

Анекдот: «Півавар Гельмуд Штольц пабываў у Расіі. Некаторыя рэчы яго здзівілі, некаторыя абурзілі, некаторыя ў яго ўкралі». Дзе ён сам тады быў, незразумела.

...Іншая рэч вось гэты гаспадар. Ён свае рэчы пакінуў каля лаўкі, на прыпынку, а сам адхінуўся — пайшоў купляць талоны на праезд, а ў гэты час...

Не, яго сумкі нікога не зацікавілі. Хіба сабаку? Той падышоў, абнюхаў, падняў нагу...

Трэба разумець, якія рэчы, такі іх лёс?

МОЦНЫ АРЭШАК

Класіка: «Пить можно всем, необходимо только знать: где и с кем, за что, когда и сколько».

А вось чаго (канкрэтна: віна, каньяку, гарэлкі...), паэт не напісаў. А таму досыць інтэлігентны дзядок з кійком, прытэпаўшы ў спецыяльны адрзел, да бутэлькі прыглядаецца доўга.

— Скажыце, а «Моцны арэшак» гэта што? — пытае нарэшце ў крамніцы.

— Гэта настойка. І досыць моцная, — з ахвотай тлумачыць жанчына, ужо трымаючы пляшчу. — Мае знаёмыя бралі яе. Хвалілі: казалі, што п'еца добра, па мазгах не б'е... Хіба што ногі потым заплятаюцца. Будзецца браць?

— Не. Ногі ў мяне і так заплятаюцца. Мне б для галавы што-небудзь...

Процьма бутэлька. Нялёгка выбар. Не ўсякаму «па зубях», як і той арэшак.

ТОЕ НА ТОЕ

Вёска. Вясна. Свята — і такое ж рэдкае! Чалавек нарадзіўся — хлопчык, можна сказаць, асілак (амаль чатыры кіло)!

Бацька з той радасці і сам выпіваў, і людзей частаваў: шчодро, як здавалася, але ж чацвёрта яго сяброўка «на дасягнутым» не спыніліся: купілі нейкай атруты, дабавілі яшчэ.

Сумная арыфметыка: двое з іх прагнуліся дома, адзін — у бальніцы (ледзьве адкачалі), а яшчэ аднаго знайшлі на вуліцы — нежывым.

У выніку ў вёсцы тое на тое: адзін чалавек нарадзіўся, адзін памёр.

ДРУГІ БОК МЕДАЛЯ

Новы год, новыя суседзі, а з імі — новыя... пахі. І не толькі парфумы: на лесвіцу амаль штывечар «выплывае» водар смажанага мяса, пірагоў, вострай салюкі, капусты... Гатуе нехта, стараецца, што для сямейнікаў, напэўна ж, добра?

Днямі тыя сямейнікі ўпершыню без куртак ды плашчоў на вуліцы выйшлі — вынеслі, так бы мовіць, свае жываты, свае лішнія кілаграмы.

...Знаёмы мастак казаў: калі ты не даеў — ты пад'еў, калі ты пад'еў — ты пераеў, а калі пераеў — атруціўся.

Са смачнай ежай гэта, відаць, найлягчэй.

ПРАБЛЕМЫ ЗРОКУ

Праверана: мужчыны, уступіўшы ў так званы грамадзянскі шлюб, па-ранейшаму лічаць сябе свабоднымі, жанчыны — замужнімі. Ліза, напрыклад, са сваім маладым чалавекам шэсць гадоў пражыла, верыла, ведала і ўсім гаварыла, што гэта ўжо назаўсёды. А вось ён...

Ён — замест прапановы рукі і сэрца — зусім іншую зрабіў: сказаў, што ім трэба расставіцца, бо яны — не пара. Ён, прынамсі, высокі, а яна — малая...

Каб «разгледзець» гэта, хлопцу спатрэбілася ажно шэсць гадоў.

3 ПРывІТАННЕМ?

З вандровак па іншых гарадах некалі модна было прывозіць наборы паштовак, адмысловыя кнігі-буклеты, потым — карцінкі-магніцікі. А што — зручна: дома на халадзільнік «прыклеіў» і ўсё: на вачах Ісакіевскі сабор з Піцера, найстарэйшае аліўкавае дрэва з Грэцыі, Карлаў мост з Прагі, вевень з Партугаліі, праменад з Ніцы... Гэта нам — на ўспамін.

Што ад нас?

У Мінску ў адным з сувенирных кіёскаў кінупаў у вочы магніцік з надпісам: «Прывітанне з краіны бульбашоў!»

Не ведаю, як вам, а мне цікава было б паглядзець, напрыклад, на ўкраінца, які наладзіў бы вытворчасць, а потым і продаж вольных такіх магніцікаў-прывітанняў — «з краіны (прабачце!) хахлоў». Альбо на рускага... «з краіны кацапаў».

ПРЫКЛАД

Дзень, горад, шумнае скрыжаванне. Пад святлафорам (апроч тройкі пешаходаў) — сабака: пастаяў, пачакаў, пакуль яму загарыцца зялёнае святло, жвава перабег на другі бок вуліцы.

Бяздомнік, бач, але гарадскі — ведае правілы.

У адрозненне ад людзей.

БУМЕРАНГ

Тады пра нейкае там планаванне сямі ніхто не гаварыў. Згулялі маладыя вяселле, значыць праз год (а то і раней) можна збірацца на хрэсьбіны: адны, потым другія, трэція...

У гэтай пары дзяцей не было — ні праз год, ні праз тры, ні праз пяць.

А яны ж чакалі, хацелі! Маладзіца (у той час лічылася, што загана толькі ў жанчынах) абышла ўсіх дактароў ды шаптух, аб'ездзіла шмат курортаў...

І такі ж дамаглася свайго: зацяжарыла, данасіла, на сёмым годзе сямейнага жыцця нарадзіла хлопчыка. На дзівя ўдалага: у тры гадкі ён ужо літары ведаў, у чатыры — чытаў. І ўсё прасіў у бацькоў, каб яму сястрычку купілі.

А тыя б і рады! Бацька — з усіх дарог і на ўсякі выпадак — лялек дадому

звозіў, маці — (на ўсё ж дэфіцыт быў) прыгожыя сукеначкі ў шафу складала, чаравічкі купляла, стужачкі ў косы.

Заплятаць не мела каму, бо яшчэ раз зацяжарыўшы, нарадзіла... яшчэ аднаго сынка.

Тры дні потым (сама расказвала) плакала, тры дні зусім не жартам хадзіла за дактаркай, упрошвала, каб памяншала яна гэтага харошага хлопчыка на любую дзяўчынку: ну быць жа не можа, каб ніхто не хацеў!

Але ж не ўгаварыла: не ўзяла тая грэх на душу, выпісала іх з сынам.

Бацькі абодвух сталі гадаваць. Абодвум вышэйшую адукацыю далі, вяселлі справілі, з жылём дапамаглі, але...

Першым, старэйшым сынам усё жыццё нахваліцца не маглі: чалавекам стаў ва ўсіх адносінах! Кар'еру зрабіў, сям'ю стварыў, дзяцей гадуе, пра бацькоў клапаціцца.

А вось з малодшым змалку праблемы былі: наракала маці, што непаслухмяны, што гультаяваты, што не вучыцца, не дапамагае, што выпівае, жніцца-разводзіцца, што нейкі ён зусім чужы ім, асабліва ў старасці...

Як яны яму? У маленстве.

ШТО ДА ЧАГО

«Каб пераканацца, што госяць пайшоў, трэба спусціць яго з лесвіцы».

Мусіць, помнячы гэтае правіла, Міхайлаўна ўскідае на плечы куртку, насоўвае чаравікі — збіраецца праводзіць.

— Гэта ты, каб госяць хутчэй сышлі? — пытаецца малая ўнучка. — І да нас не вярнуліся?

Магчыма.

ЖАНЧЫНЫ

Пятніца. Электрычка.

— У вас свабодна? — пытаецца нейкая жанчына і садзіцца насупраць.

Следам і з тым жа пытаннем прыходзіць другая — відавочна незнаёмая, але ж...

— Вы сваю кофту самі вязалі? — пытае ў суседкі.

— Ну...

— І ў мяне такія ніткі ёсць, толькі іншага колеру. Якія бралі пруткі?

...Электрычка ехала далей. «Вязальшчыцы» гаманілі — як блізкія прыяцелькі.

Бо жанчыны, бо ў іх адно, як мінімум, агульнае захапленне.

КУКАВАЛА ЗЯЗЮЛЯ...

Вёска. Грады. Зязюля з першым «куку». І зноў зняцку: пры сабе — ні капейкі! Амаль як у таго дзядзькі...

Ён, казалі, свята ў прыкметы верыў і таму, каб буйныя грошы вадзіліся, напрудвесні па ўсіх кішэнках — што ў портках, кашулях, жакетках — дробныя раскладаў. Хваліўся, што ўжо сёлета зняцьку зязюля яго не заспее, бо што б ні надзеў...

І сапраўды: цямаком яшчэ з ложка падняўся, босы-голы амаль на ганак выйшаў, а там — ку-ку...

Падманула зязюля не нас адных.

АД УСМЕШКІ...

Сталіца, праспект, тратуар. Некалі знаўцы беларускай даводзілі, што слова гэта — калькаванае з рускай, што па-нашаму месца, дзе ходзяць, трэба называць ходнікам.

Пакуль спрачаліся, шмат што змянілася: тратуары, у прыватнасці, падзялілі на «зоны» — асобна для тых, хто ходзіць, і асобна для тых, хто ездзіць — на роварах. Іх нямала ўжо; носяцца, як чэрці, а таму «дарожкі» лепей не блытаць.

Мы ідзем па сваёй — смела і нават са смехам, бо наперадзе нейкі начальнік — у дыктоўным касцюме, высокі, шыракаплечы, з пынай шавялюрай, з карагім партфелем. І з... белымі паперкамі на падэшвах. Можа, туфлі прадаваліся так, можа, ён (ці нехта?) забіраў з рамонту і забывіў зняць?

...Можна было б нагадаць. Але тады на праспекце стане менш усмешак, ад якіх і насамрэч часам святлее. Нават пахмурны дзень.

Валяціна ДОУНАР.
dounar@zviazda.by

■ Неасабісты суб'ектыў

АПОШНЯЕ ЛЕТА ДЗЯЦІНСТВА

Калі ёсць мазгі, але няма тармазоў

У Наваполацку тры пацікладніцы затрымалі злодзея-рэцыдывіста. Дзяўчаткі гулялі на спартыўнай плячоўцы, паклаўшы свае рэчы на зямлі побач з ёй. Ахвотнік да чужога дабра схопіў адтуль два мабільнікі і кінупаў наўцёкі. Дзяўчаты не разгубіліся і панесліся яго даганяць, адна нават схопіла яго за руку. Злодзей ад нечаканасці кінупаў скрадзенае і паспрабаваў схвацца ў пад'ездзе. Але пакрыўджаныя дзеці не супаколіся, кінупаў да машыны, якая праязджала міма, папрасілі кіроўцу выклікаць міліцыю. Пасля працягнулі сачыць за крыўдзіцелем, які выскачыў з пад'езда, і, калі прыехала міліцэйская машына, вельмі хутка на злчынцу, які спрабаваў змяшчацца з натоўпам на прыпынку, праваахоўнікам паказалі...

Злодзей аказаўся васьм разоў судзімы за крадзеж. Дзяўчаты праславіліся калі не на ўсю краіну, дык у сваёй школе дакладна — ім на ўрачыстай лінейцы аб'явілі падзяку ад міліцыі і Следчага камітэта. Карацей, малайцы, і ўсё тут...

Не ведаю, як вам, а мне гэта гісторыя падалася не такой адназначнай. Добра, што ўсё скончылася добра. А калі б у злодзея аказаўся нож? А калі б ён (нагадаю, гэты чалавек адседзеў васьм тэрмінаў зняволення) проста схопіў адзінаццацігадовую геранію і стукнуў галавой аб сцяну? Пра што б мы пісалі тады? У якім ключы падавалі б трагічную інфармацыю? І, пэўна, мае рацыю той карыстальнік сёціва, які ў каментары да гэтай навіны напісаў штосьці кшталту: да ўзнагарод ім трэба дадаць добрага прапачунаца ад бацькоў, каб больш не лезлі на ражон.

Можа, вядома, яшчэ гаварыць пра тое, што мы выхоўваем сваіх дзяцей выключна як спажаўцоў: маўляў, тэлефоны ім даражэйшыя за жыццё. Але тут, я думаю, іншае. Успомніце сябе ў адзінаццаці — трынаццаці гадоў. Вы б не спакусіліся магчымаму затрымаць бандыта — якраз як дэтэктыў у кіно або ў кізе? Небяспека? Якая небяспека? Герой заўсёды выжывае і перамагае — хіба можа быць інакш?

І вось тут, здаецца, трэба гаварыць менавіта аб выхаванні. Шмат рэзважам і пішам пра бяспеку дзяцей — але якіх дзяцей? Правільна, зусім малых, гадоў гэтак да сямі. З году ў год паўтараем самі сабе і іншым: малых нельга пакідаць адных ні на хвіліну. Яны могуць праглынуць батарэіку ці таблеткі, упасці ў ёмістасць з вадой ці нават у лужыну і там захлапыцца, залезці на падаконнік і выпасці з акна... А вось калі дзіця дасягае ўзросту, калі не цягне ў рот усё, што трапіцца, трохі навучылася плаваць у басейне і ведае, што такое страх вышыні, мы пачынаем больш клапаціцца пра добрыя адзінкі ў школе ды пра тое, каб нашчадак не трапіў пад уплыў дрэннай кампаніі. Правілы асцярожнасці і элементарнага выжывання застаюцца па-за ўвагай. Навошта — дзіця ж ужо амаль дарослае.

Уся бяда ў тым, што падлеткі лічаць гэтак жа, толькі без слова «амаль». А гэта, памножанае на авантурызм, які ў падлеткавым узросце ўласцівы ўсім, нават самым спешчатым матуліным сыночкам і дачушкам, дае нярэдка горкі, а то і трагічны вынік. Зрэшты, так было заўсёды — упэўнена, кожны першы дарослы самавіты дзядзька ці гэткавая самая цётка прыгадае, як гадоў у дванаццаці былі на валаску ад гібелі ці калецтва. (Ваша пакорная слуга, напрыклад, двойчы тапілася, трапіўшы ў вяр, стрымгалоў ляцела ў крапіву з самаробнай канатнай дарогі, працягнутай над старым кар'ерам паміж двума дрэвамі на вышыні метраў дзясцяць, і ледзь не задыхнула пад сенам: мы гурмой тапталі яго на вышках — як дарослыя — і мае хаўруснікі не заўважылі, што пад чарговай порцыяй, кінутай нам для ўкладвання, апынулася.)

У гэтым узросце ўжо ёсць мазгі, але няма тармазоў — вось у чым праблема. А яшчэ дадайце да гэтага найноўшы штрых — камп'ютарныя гульні — прыгоды ды бавейкі, у якія так любяць гуляць менавіта падлеткі. У іх герой, з якім яны сябе атаясамліваюць, — бессмяротны, у яго не дзевяць — дзевяноста дзевяць жыццяў, яго забіваюць, а ён уваскрасае і працягвае ратаваць свет. Нездарма псіхологі б'юць трыугову: у нашых дзяцей знізіўся парог страху і інстынкт самазахавання. Жыццё для іх — гульня, якую можна пачаць спачатку, калі нешта пойдзе не так. Адарваныя ад рэальнага жыцця, не бачыўшы ніколі чалавечых пакут і смерці (не на экране, а насамрэч), лічыць, што яны ўжо дарослыя, што ўсё ведаюць і ўмеюць, яны пачынаюць «шукаць скарбы» ў закінутых кар'ерах, ладзіць скачкі па дахах, эксперыментавалі з хімічнымі рэчывамі, самастойна высочваць і лавіць злчынцаў або тушыць пажар. На жаль, вельмі рэдка падобныя прыгоды заканчваюцца падзякай і славай калі не на ўсю краіну, дык на ўсю школу дакладна.

Вось зводка здарэнняў толькі за апошнія сем дзён. У Бярэзінскім раёне, сарваўшыся з самаробнай «тарзанкі», утапіўся 13-гадовы хлопчык. «Атракцыён» мацаваўся на дрэве на беразе Бярэзіны, падлетак не ўтрымаўся на вярочцы і паляцеў у ваду. Рака там хуткая і глыбокая. Цела хлопца знайшлі толькі назаўтра. А ў Бабруйскай пацікладніцы расхварыўся бацькоўскі гараж, спаліўшы смецце проста на месцы. Каб добра ўгарэлася, плухнуў туды бензін (як дарослы!). Цяпер з сур'ёзнымі апёкамі ў бальніцы. У Барысаўскім раёне 13-гадовы веласіпедыст спрабаваў праскочыць перад красоверам. Дзякуй богу, застаўся жывы, але атрымаў траўмы...

Нядаўна адна знаёмая настаўніца прызналася: «Ведаеш, што я найбольш люблю першага верасня? Назіраць, як за лета змяніліся шасці-сямікласнікі. Сыходзілі ў май дзеці-дзецьмі, а вярнуліся — юнакі і дзяўчаты. А ведаеш, чаго найбольш баюся? Што кагосьці з іх на той першай лінейцы я не далічуся...»

Алена ЛЯЎКОВІЧ. alena@zviazda.by